

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 15. april 1953 kl. 10 .

Formann: F i n n M o e .

Til stede var: Hambro, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Lavik, Finn Moe, Moseid, Skjelbred Knudsen, Selvik, Strøm, Gerhardsen, Skrondal, Valen, Watnebryn, Natvig Pedersen, Kjøs, Hognestad, Friis, Hegna, Lothe, Smitt Ingebretsen, Vatnaland, Wright.

Dessuten var til stede utenriksminister Lange og forsvarsminister Langhelle.

Etter forslag fra formannen ble følgende embetsmenn gitt adgang til å overvære møtet: Fra Forsvarsdepartementet generalløytnant Berg og byråsjef Himle.

Fra Utenriksdepartementet: statssekretær Boyesen, ekspedisjonssjef Ræder, byråsjef Jacobsen, konsulent Løchen og førstesekretær Aars.

Formannen: Dette møte er sammenkalt etter ønske av utenriksministeren som gjerne vil redegjøre for dagsordenen og for de spørsmål som melder seg på det kommende rådsmøte i Atlanterhavspakten, som, hvis jeg ikke tar feil, finner sted den 23. april.

Utenriksminister Lange: Forsvarsministeren og jeg kommer til å dele oppgavene mellom oss, idet en del av punktene på dagsordenen hører inn under forsvarsministerens ansvarsområde mere enn under mitt.

De sakene som er satt opp på dagsordenen for dette møte som begynner 23. april og skal vare inntil vi er igjennom dagsordenen, er følgende:

Den første dagen kommer til å bli brukt til en diskusjon av hele den internasjonale situasjon i øyeblikket med sikte på å nå fram til en avklaring i vurderingen av og synsmåtene på hva som ligger i de trekk som vi står overfor fra den nye regjeringens side i Sovjet-Samveldet, og for å se å bli enige om hva som bør være medlemsstatenes holdning i denne situasjon. Jeg skal komme tilbake til de spørsmålene som melder seg i den forbindelse om et øyeblikk.

Ved siden av denne hoveddiskusjon, som det er tenkt skal holdes denne gang i et lukket møte hvor deltagelsen i det vesentlige er begrenset til regjeringsmedlemmer, slik at man kan få en friest mulig meningsutveksling, vil dagsordenen omfatte en oversikt over hva som har vært utført i Atlanterhavspaktens organisasjon på alle de ikke-militære områdene. Der arbeider det nå under ledelse og tilsyn av det faste råd en rekke arbeidsgrupper - en som arbeider med sosiale og kulturelle spørsmål, en med utveksling av arbeidskraft, en arbeidsgruppe for informasjonsspørsmål, planleggingskomiteen for skipsfart, planleggingskomiteen for europeisk innlands transport, komiteen for sivilforsvar i krigstid og komiteen for vareproblemer i krigstid - altså etter hvert et ganske vidt felt av ikke rent militære oppgaver som det arbeides med og hvor vi vil få en rapport forelagt av generalsekretæren. Men det vil neppe bli spørsmål om på dette møte å ta noe

konkret standpunkt til disse sakene, så det skulle ikke være nødvendig her å gå nærmere inn på hele det problemkomplekset. Jeg vil bare nevne at vi fra norsk side har tatt et visst initiativ på to av disse punktene. Det er for det første for å få en mere hensiktsmessig politikk fra organisasjonens side i informasjonsspørsmålene. Vi tok opp det under forrige rådsmøte og insisterte på at man i langt større grad skulle gi saklige opplysninger til offentligheten og ikke hemmeligstemple i utide en masse av de ting som allikevel på en eller annen måte siver ut til pressen, og det kommer vi til å følge opp. Dessuten har vi hvor det gjelder de kulturelle og sosiale problemer, ved dr. Christophersen, lederen av vårt kontor for kulturelt samkvem, tatt konkret initiativ - men det er på litt lengere sikt - for å få utbygget samarbeidet på disse felter. Det er ikke kommet langt nok enda til at jeg har noe særlig konkret å legge fram her, men jeg ville bare nevne at vi kommer til å følge opp også det initiativet på dette møte.

Ellers av ikke-militære ting vil det bli en drøfting av hvordan man skal innrette seg på de fremtidige rådsmøtene. Der er man stadig litt på det uvisse om hvor ofte det skal være rådsmøte. Selvfølgelig må det i første rekke avhenge av hva der foreligger av arbeidsstoff for Rådet, men vi har for vår del lagt vekt på at det ikke skulle gå altfor lang tid mellom hver gang Rådet, som den øverste og ansvarlige politiske ledelse, kom sammen, og det later nå til at der er enighet om at man ihvertfall skal innrette seg på at det skal være to møter i året som et minimum og så møter utover det hvis behovet tilsier det.

Av militært betonte saker, som da forsvarsministeren kommer til å redegjøre for, er satt opp en militær progress Report, altså en oversikt over hvordan det er gått hittil med utbyggingen av forsvaret, og en gjennomgåelse av vurderingene av de militære faremomenter, men viktigst er de to følgende punktene: Den endelige rapport om den årlige gjennomgåelse for 1952, og planene for hvordan man skal innrette seg under den årlige gjennomgåelse av landenes forsvarsinnsats i 1953, altså i inneværende år, og det annet hovedpunkt, diskusjonen av det videre arbeide med felles infrastruktur - altså med felles faste anlegg for det felles forsvar. Det er de ting som forsvarsministeren kommer til å ta mere spesielt. -

I den situasjon som vi står overfor nå etter maktskiftet, eller ihvertfall lederskiftet, i Sovjet-Samveldet, er alle enige om at Atlanterhavspaktens Råd må gjøre en drøfting av hva denne situasjon innebærer til hovedsaken på dette møte, og at der fra møtet i form av et kommuniqué må komme en tilkjenneivelse av hva den felles oppfatning og vurdering av situasjonen er. Det er de tre stormaktene som sammen har tatt initiativet til å få en slik drøfting, tatt initiativet til at den skal foregå i slike former at man kan uttale seg mest mulig fritt, og også har gitt tydelig uttrykk for at de meget gjerne ser at alle deltagende land kommer med sine synsmåter og sine reaksjoner på situasjonen. Men på den annen side står vi i den noe vanskelige situasjon at vi har ikke i dag ihvertfall, ennå fått noen tilkjenneivelse av noen av de andre lands vurdering av situasjonen. Det er mulig at noe slikt vil foreligge en av de aller nærmeste dagene fordi der skal være forhåndsdrøfting mellom de faste representanter - den skal forresten være i dag - og da er det jo mulig

at ihvertfall noen av landene gir til kjenne om ikke annet så i all fall preliminnære synsmåter.

Det vi har som bakgrunn for en drøfting her i dag er ikke noe annet enn det som er kommet inn til oss fra våre egne stasjoner ute og det stoff som foreligger gjennom pressen, og det er selvfølgelig ikke så svært meget. Så er vi i stor utstrekning henvist til gjetninger. Det er vi alle, og det tror jeg gjelder i alle land.

Jeg har i de siste dagene hatt anledning til å drøfte dette med den britiske viseutenriksminister, som sa at de var like meget henvist til gjetning for sitt vedkommende, de som vi, og det samme sa den tidligere franske utenriksminister Robert Schuman da jeg snakket litt med ham igårftes. Så det jeg kan komme med, kan ikke bli annet enn et forsøk på en viss analyse, vel vitende at det faktiske materiale er ytterst utilfredsstillende og at man ikke kan uttale seg med noen slags sikkerhet. Det eneste som man kan si med sikkerhet, er at de nye trekkene som vi har sett i Sovjet-Samveldets politikk både utad og innad, har skapt i all fall en ny psykologisk situasjon internasjonalt, fordi der er vekket forventninger om en avspenning, og forventninger av en slik styrke og tyngde at de i seg selv er en ny politisk faktor. Men vi kjenner jo ikke den nærmere bakgrunn for den tilsynelatende nye politikk som de forskjellige trekkene tyder på, vi vet ikke med sikkerhet hva de egentlig sikter på, vi vet heller ikke noe sikkert om hvilke indre brytninger som ligger bak de nye trekkene. Vi vet også svært lite, eller praktisk talt ingenting om hvordan forholdet nå under det nye regjeringssystem er mellom de to ledende kommunistiske stormaktene, Sovjet-Samveldet og China, vi kan bare slutte oss til at det sannsynligvis har en annen karakter nå enn så lenge Stalin levde.

Men jeg tror det er én ting som vi må legge til grunn for alle våre vurderinger, og det er at makthaverne i Sovjet-Samveldet ikke med ett slag har forandret seg, de er de samme menneskene som i mange år har sittet på avgjørende posisjoner i det sovjetiske diktatorsystemet, sittet der og tatt medansvar for hele den voldsomme indre og ytre maktutfoldelse som vi har vært vitne til i de senere årene, og den hensynsløse maktbruk som denne politikk har betjent seg av. Vi kjenner til deres dogmelære, deres ideologi, og vi har ingen grunn til å tro at de plutselig nå skulle ha gitt opp sitt langsiktige mål - det langsiktige mål å nå frem til et kommunistisk verdensherredømme under sovjetstatens ledelse. Og vi har jo tidligere mange ganger sett eksempler på rent forbløffende taktisk elasticitet i Sovjet-Samveldets utenrikspolitikk, brå omkastninger. Det som vi vel alle sammen først og fremst tenker på i denne sammenhengen er den brå omkastningen da Sovjet-Samveldet i august 1939 plutselig sluttet avtalen med Hitler-Tyskland.

Vi kan allikevel, når vi vet alt dette, ikke utelukke at vi i og med det generasjonsskifte som vi nå står overfor, også kan være vitne til en endring av mere gjennomgripende art i selve det russiske herskesystemet. Det later til å være nokså stor enighet blant dem som har fulgt utviklingen i Sovjet-Russland om at Stalins diktatur i de senere årene i meget stor utstrekning var et personlig diktatur, og at de forskjellige instanser både i stat og parti, slike som regjeringen, som Politbyrået, for å nevne de to viktigste, i virkeligheten spilte en relativt beskjeden rolle. Når det kom til stykket lå den endelige avgjørelse hos Stalin, og det var en del av hans

herskerteknikk å spille instansene ut mot hverandre eller medlemmene i de forskjellige instanser ut mot hverandre, for så selv, hvis han anså det nødvendig, å gripe rent personlig inn og ta avgjørelsen. Gjennom den reorganisering av hele regjerings- og partiapparatet som fulgte umiddelbart etter Stalins død, ser det ut som om vi nå igjen står overfor et mere kollegialt preget styre både i partiet og i regjeringen, idet antallet av effektive ministerstillinger er sterkt redusert, slik at det igjen er mulig for regjeringsmedlemmene å arbeide som kollegium under ledelse av regjeringspresidiet, og idet det nye store partipresidium, som var innført, så sent som ved kongressen i november, nå igjen er redusert til et kollegium omtrent av det gamle Politbyrås størrelse, og det er jo ikke utelukket at dette er en indikasjon, ikke bare på at ingen av dem som nå er trådt frem i første rekke har den personlige posisjon som muliggjør et rent personlig diktatur - det *kan* også, hvis man sammenholder det med en rekke andre trekk i russisk innenrikspolitik, slik som den brå omkasting hvor det gjaldt legeprosessen, slik som den sterke understrekingen nå av sovjetborgernes rettigheter etter grunnloven og en rekke andre trekk i denne sammenhengen - da kan det også være en indikasjon på at vi nå står overfor et mere byråkratisk diktatur. Og et utpreget byråkratisk diktatur må gå mere frem etter faste regler enn et rent personlig politidiktatur kan gjøre. Men alt dette er bare spekulasjoner, ingen kan vite noe sikkert om det.

Vi står hvor det gjelder politikken utad overfor en del konkrete trekk. Vi står overfor gjenopptagelsen av forhandlingskontakten i Korea, som i første omgang har ført til at det nå blir foretatt utveksling av syke og sårede fanger. Vi står overfor et tilbud om fortsatte forhandlinger om selve fangespørsmålet, som ihvertfall såvidt man kan se, indiserer at den kinesiske og den nord-koreanske regjering faktisk aksepterer hovedpunktet i det indiske forslag i fangespørsmålet, som fikk tilslutning av det overveldende flertall i generalforsamlingen i høst. Det skulle gi grunnlag for håp om at vi om noen tid - jeg tror ikke vi skal ha illusjoner om hvor snart - men at vi om noen tid kan oppleve at skytingen i Korea opphører. Men jeg tror vi skal være forberedt på at det kan bli en lang, lang forhandlingsdragkamp før vi er kommet så langt.

Vi står videre hvor det gjelder de Forente Nasjoner overfor Russlands godkjenning av en kandidat fra et av de vestlige land - riktignok ikke fra et Atlanterhavspaktland men allikevel fra et helt klart vestlig demokrati - Dag Hammarskjöld, til generalsekretærstillingen. Det er også en kjensgjerning som det er meget stor grunn til å ta med, fordi det ihvertfall tyder på at Sovjet-Samveldet ønsker at de Forente Nasjoner fortsatt skal fungere, og vi kan kanskje gå så langt som til å si at det tyder på at de nå er villige til å gjøre mere reelt arbeid innenfor de Forente Nasjoner enn de har gjort i de senere år.

Vi står videre overfor en del små trekk - Russlands medvirkning til frigivelse av britiske og franske sivilinternerte i Nord-Korea, tilbudet om forhandlinger om luftsikkerheten i Tyskland, men ikke annet enn forlydender ennå om villighet til å gå inn i reelle forhandlinger om Tysklandsproblemet i sin helhet. Der står vi ikke overfor noe offisielt skridt ennå fra den russiske regjering.

Det er det felles ved alle disse trekk og ved muligens andre som man kunne regne opp, at de alle sammen har den psykologiske virkning å skape forventning om avspenning, skape forventning om at vi skal kunne finne en vei ut av den kalde krigen. Men de har også alle sammen det felles trekk at såvidt vi kan vurdere det, så koster ingen av disse ting ennå Sovjet-Samveldet noe av betydning, og vi kan derfor ikke på bakgrunn av det som hittil foreligger, si at der er noe som berettiger de vestlige demokratiene til å slappe av i sin forsvarsinnsats. Nettopp i denne situasjon ser jeg det slik at det ville være særlig fatalt om vi ga opp den oppbygging av en rimelig styrke til å demme opp mot den makttyngden Sovjet nårsomhelst igjen kan utfolde. Nettopp nå må vi holde fast ved rolig å bygge videre etter de planene som er lagt. Vi har vel rett til å tro at selve det faktum at vi er kommet såvidt langt som vi er og at vi er enige om de videre retningslinjer for å bygge opp dette minstemål av styrker - vi har vel grunn til å tro at erkjennelsen av dette som et faktum er en sterkt medvirkende årsak til at den nye regjering i Sovjet-Samveldet har foretatt de trekk den har gjort.

Det er en annen ting som vi også må ha i tankene til stadighet, og det er at en rekke av de nye signalene både i Sovjets ytre politikk, men fremfor alt i den indre politikk, er kommet plutselig og helt overraskende, og det er fullt tenkelig at nye trekk i en annen retning igjen kan komme akkurat like plutselig, nettopp for å utnytte overraskelsesmomentene overfor omverdenen fullt ut. Det er med andre ord etter min vurdering ennå ikke skjedd ting som gir oss rett til å føle oss trygge, men uansett hva motivene måtte være hos den nye sovjetregjering, så er det klart at den fortsatt som tidligere russiske regjeringer har en meget stor interesse i å så splittelse blandt sine motstandere og føre en politikk som kan fremkalle økonomiske vanskeligheter. På den andre siden er vår interesse i å hindre at dette lykkes like sterk som tidligere, eller kanskje i denne situasjon enda sterkere enn tidligere, og det betyr da blant annet at når vi skal sitte der nede og drøfte det kommunike som kommer til å bli kanskje det viktigste dokument fra rådsmøtet, så vil det ikke være riktig å vente at våre synsmåter på ethvert punkt skal få tilslutning fullt ut, der er en oppfordring for alle i denne situasjon til å vise en viss moderasjon og vise vilje til å nå frem til samstemmighet.

Når alt dette er sagt, er det jo på den annen side like klart og like viktig i denne situasjon at det blir gjort helt klart både i ord og gjerning at Atlanterhavspaktens formål nå som før og som hele tiden hvor den har vært virkelighet, er forhandlinger - at alt vi gjør i oppbygging av militær styrke gjør vi i håp om at det skal bli mulig å nå frem til forhandlingsbordet og til reelle forhandlinger, og at det er forhandlinger som da, som enhver forhandling, må bygge på en vilje fra begge sider til å gjøre visse innrømmelser. Vi kan ikke gå til forhandlinger som vil være et diktat fra øst, men vi kan heller ikke vente å gå til forhandlinger som på noen måte får karakter av noe diktat fra vest. Jeg tror det er meget viktig at det blir gitt klart uttrykk for - som det har vært kanskje best uttrykt av general Eisenhower - at i denne situasjon må vi tro at den nye sovjetregjering mener hva den sier inntil vi har fått beviser for noe annet. Det bør sies, og det bør også sies at vi er villige til forhandlinger om de enkelte spørsmål - om ett enkelt hvis

det ønskes, om flere hvis det ønskes, og hvis det mot formodning skulle være ønske om forhandlinger om alle stridsspørsmål, så må vi også være villige til å forhandle på det grunnlag. For min del tror jeg at det vil være en indikasjon på hvor oppriktig ønsket om avspenning er fra den andre siden, om forhandlingene først kommer i gang om enkelte helt konkrete spørsmål. Kommer vi virkelig i den situasjon at vi kan sette oss til en nøktern forhandling om et relativt begrenset spørsmål, da har vi mere grunnlag for å tro at her står vi overfor et helt reelt ønske om en avspenning, enn vi har hatt det gjennom det som er skjedd hittil. Vi har 7 års nedslående erfaringer og vi har jo sett nokså mange brutte løfter, men vi må ikke av det la oss forlede til å bli så skeptiske at vi nå avviser de muligheter som måtte ligge i situasjonen. Vi må heller ikke vike tilbake fordi om vi er fullstendig klar over at under en forhandling som skal foregå mellom et sterkt sentralisert diktatur på den ene siden og en gruppe av frie demokratier på den andre, hvor interessene på langt nær kan koordineres på samme måte som de kan i et diktatur - på tross av de vanskeligheter, på tross av den handicap det betyr forhandlingsmessig så må vi være villige til å gå til forhandling. Og da blir det jo viktig at vi mere aktivt enn det har vært gjort hittil, forsøker å gjøre oss opp en mening om hva vårt forhandlingsgrunnlag i de enkelte spørsmål kan og bør være. Det kan man ikke vente å nå frem til under én dags eller halvannen dags diskusjoner i møtet av regjeringsmedlemmer, så det må da bli en oppgave for det faste råd i videre arbeide fremover å beskjeftige seg med. Og der tror jeg det vil bli en viktig oppgave fra vår side, og vi vil sikkert ikke stå alene om det, å understreke hvor viktig det er at vi koordinerer synsmåtene nettopp på den sak. Nå er det jo meget mulig at vi før rådsmøtet trer sammen om en uke kan stå overfor nye trekk som skaper en ny situasjon, ihvertfall i én meget vesentlig forbindelse, Tysklandsspørsmålet, og dermed i forbindelse med hele planen om en Europahær. Situasjonen hvor det gjelder Tysklandsspørsmålet er jo den at Sovjet-Regjeringen har liggende ubesvart en note fra de vestlige okkupasjonsmaktene hvor de innbyr til forhandling om frie valg i Tyskland som første punkt på dagsordenen for et møte, men har sagt seg villig til utover det også å forhandle om andre avtaler, og det ville være meget naturlig ut fra det vi før har sett, om det dagen før rådsmøtet trer sammen eller samme morgen som rådsmøtet trer sammen, foreligger en aksept på den invitasjon, og det vil da avhenge svært meget av hvordan den aksepten er formet, hvilke motforslag den måtte inneholde, hvilken situasjon vi da vil stå overfor.

Jeg tror det er så umulig i dag å vurdere hvor langt russerne vil være villige til å gå for å oppnå at firemaktsforhandlinger kommer i gang og dermed oppnå ganske sikkert at det i ethvert fall ikke blir noen ratifikasjon av Europahær-avtalen i Frankrike så lenge de forhandlingene pågår - det er så vanskelig å vurdere hvor høy pris de er villige til å betale for et sånt resultat, at jeg synes det er nærmest ørkesløst her for meg å gi meg til å spekulere over det og en mulig reaksjon på det, så lenge vi ikke vet mer enn vi gjør i dag. Men jeg vil gjerne ha varslet om at det er høyst sannsynlig at vi kan komme til å stå overfor et sånt utspill, som da kan gjøre det nødvendig for delegasjonen som sitter der nede, å gi en reaksjon uten at det har vært mulig å ha noen kontakt hjemover hverken med Regjeringen kanskje eller i ethvert

fall ikke med denne komite. Men vi kan allikevel bli nødt til å gi en reaksjon, vi kan ikke i en slik situasjon simpelthen tie stille og ikke ha noen mening i det hele tatt.

Et siste moment som jeg for min del legger meget stor vekt på: Vi ser jo nå i forbindelse med mulighetene for en våpenhvile og på litt lengre sikt kanskje også for fred i Korea, nesten hver dag i avisene hvordan man på mange, mange hold er redd for at det vil resultere i prisfall, arbeidsløshet, økonomisk stagnasjon. Og intet kan jo gi kommunistene bedre kort på hånden enn om den oppfatning skulle festne seg, at hele vårt økonomiske system i Vesten er avhengig av krig for å holde den økonomiske virksomhet oppe. Vi har på tidligere rådsmøter og sist på møtet i Paris nå i desember, fra norsk side understreket meget sterkt betydning av at man innenfor denne gruppen av land som er med i Atlanterhavspakten, kommer fram til enighet om felles retningslinjer for den økonomiske politikk med sikte på å holde oppe et høyt økonomisk aktivitetsnivå, et høyt nivå i bytte av varer og tjenester mellom landene. Vi har understreket det hittil først og fremst i relasjon til den felles forsvarsinnsats, at det var en nødvendighet å nå fram til enighet om slike retningslinjer for at vi kunne bære fram forsvarsinnsatsen i de enkelte land. I denne situasjon hvor man står overfor en «fredsnervøsitet» innenfor det økonomiske liv, blir det moment som jeg her har nevnt, det viktigste. Vi må nå innrette oss slik at ikke disse pessimistiske spådommer blir virkelighet, og vi kommer til å legge nokså stor vekt på å fremholde det. Og det kan vel være meget nødvendig at vi gjør hva vi kan for at også det synspunkt kommer til uttrykk i kommunikeet fra møtet i Atlanterhavspaktrådet, betydningen av det positive økonomiske samarbeid videre framover.

Hr. formann, dette er det jeg tror jeg kan si på dette stadium.

Formannen: Jeg vet ikke om vi skal ta forsvarsministerens redegjørelse med det samme. Vi kan vel allikevel skille debatten i to etterpå.

Statsråd Langhelle: Det er særlig to punkter på dagsordenen jeg vil si noen ord om. Det ene punkt er den årlige oversikt, det annet punkt er spørsmålet om den såkalte infrastruktur.

I november i fjor gjorde jeg rede i komiteen for den eksaminasjon som da fant sted. Vi hadde sendt inn vår norske rapport til A-pakten i forbindelse med oversikten for 1952. Denne oversikt tar som kjent sikte på å klarlegge medlemslandenes forsvarsprogrammer og å vurdere det enkelte lands forsvarsinnsats på bakgrunn av landenes såkalte politiske og økonomiske bæreevne. På grunnlag av denne gjennomarbeidelse vedtar så Rådet en rapport, som ved siden av å gi en oversikt over de viktigste problemer som paktlandene står overfor på det forsvarsmessige område, også inneholder tilrådinger til medlemslandene om den videre utbygging av de militære styrker.

På grunnlag av denne eksaminasjon i fjor høst, som i første rekke tok sikte på å oppklare problemer av teknisk art i forbindelse med de oppgaver som var sendt inn, har så A-paktens sekretariat laget utkast til den rapport som skal legges fram på ministerrådsmøtet den 23. april i år. Denne rapport er blitt utarbeidet av sekretariatet

i samarbeid med de enkelte lands delegasjoner og under medvirkning av de militære organer innenfor pakten.

Fra militær side har her anbefalingene fra SHAPE, hovedkvarteret for de allierte styrker i Europa, spilt en stor rolle ved utarbeidelsen av rapporten. Disse SHAPE's anbefalinger for Norge gjaldt i første rekke utvidelse av tjenestetiden til 18 måneder for hæren, økning av fast personell og bedring av tjenestevilkårene. Videre ble det anbefalt en heving av beredskapsgraden, i første rekke for marinen.

Det er på norsk side utarbeidet merknader til disse anbefalinger, og på grunnlag av disse merknader og som resultat av de drøftinger som har funnet sted, har så sekretariatet laget et kapitelutkast for hvert av medlemslandene. Disse utkast inneholder også anbefalinger til medlemslandene og vil i siste omgang gå inn som endel av den årlige oversikt for 1952.

Imidlertid er også sekretariatets utkast til anbefalinger til de enkelte land forelagt myndighetene i vedkommende land til kommentar. Generelt kan en si at sekretariatets utkast om Norge er mindre vidtgående enn de anbefalinger som var fremlagt fra SHAPE's side. Og forklaringen på det er de drøftinger som har funnet sted i mellomtiden mellom sekretariatet i A-pakten og våre egne representanter.

Sekretariatet anbefaler en intensivering av utbyggingen av forsvaret. Sekretariatet har særlig fremhevet forsinkelsen i det militære byggeprogram, som blir betraktet som en vesentlig hindring for hærens overgang til 18 måneders tjeneste, som igjen er forutsetningen for å kunne opprette to stående brigader allerede i fred. Dette spørsmål om byggearbeidene i Norge spilte særlig i første omgang av eksaminasjonen en stor rolle, og vi la stor vekt på å forklare hvorfor vi ikke var kommet lenger i vårt byggeprogram enn tilfellet er. Stortinget vedtok jo først byggeprogrammet i juni ifjor. Vi anså det for nødvendig å ha en skikkelig og god planlegging av prosjektene, det tok tid; og endelig ble nevnt det forhold at vi her i vårt land har den korte byggesesong. Jeg tror at sekretariatet nå har full forståelse av de problemer som vi har hatt, og også full forståelse av de resultater som vi har nådd på dette område.

Det norske standpunkt har fra første stund vært at vi skulle stå på 3-årsprogrammet som Stortinget vedtok den 26. juni i fjor, og de beslutninger som Stortinget siden har truffet når det gjelder forsvarsprogrammet.

Selv om en på norsk side har gått inn for å endre visse punkter i disse anbefalinger, vil sekretariatets utkast om Norge i den endelige rapport til Rådet, likevel komme til å inneholde visse anbefalinger om intensivering av utbyggingen av forsvaret. Disse anbefalinger vil bli forsynt med fotnoter som gir uttrykk for det norske syn i hvert enkelt tilfelle.

Jeg vil i denne sammenheng gjerne understreke at sekretariatet overfor alle medlemsland - ikke bare overfor Norge - har holdt fast ved sine anbefalinger om øket innsats på det forsvarsmessige område. Bakgrunnen for dette er, som det også ble nevnt av utenriksministeren, en viss frykt for at de tegn til internasjonal avspenning som vi har kunnet registrere i den senere tid, skal føre til en avslapping i forsvarsoppbyggingen, slik at Vest-Europa og Amerika, hvis det igjen kommer til en internasjonal tilstramning, vil møte den med et ganske utilstrekkelig forsvar.

En står på norsk side selvsagt fritt med hensyn til hvorvidt en ønsker å akseptere disse anbefalinger, når de foreligger i sin endelige form. I prinsippet vil en følge den linje at en reserverer seg mot de anbefalinger som det ikke finnes dekning for i 3-årsprogrammet. Enkelte anbefalinger vil imidlertid først kunne få betydning for perioden etter 1. juli 1954, altså etter 3-årsperiodens utløp. Det gjelder f.eks. spørsmålet om målsettingen for marinen. Der har det vært en viss divergens, kan man si, mellom alliert og norsk tankegang når det gjelder spørsmålet om hva en skal legge hovedvekten på, defensive våpen eller offensive våpen. De allierte har lagt meget sterk vekt på de defensive våpen, mens våre egne militære myndigheter har lagt større vekt på de offensive våpen.

Spørsmål av denne art, spørsmål som går ut over 3-årsperioden, vil bli forelagt Stortinget i forbindelse med fremtidige forsvarsbudsjetter.

Som nevnt vil denne årsoversikten foruten kapitlene om de enkelte land, også gi en oversikt over mer generelle problemer i forbindelse med gjennomføringen av forsvarsprogrammet. Et spørsmål som å samordne A-paktlandenes forsvarsprogrammer på de forskjellige områder er et eksempel. Dessuten vil årsoversikten inneholde A-paktlandenes faste styrkemålsetting for 1953 og antyde en foreløpig styrkemålsetting for 1954.

Dette at vi først nå i april måned kan ta endelig standpunkt til årsoversikten for 1952, er naturligvis ikke tilfredsstillende. Det hadde jo egentlig vært riktig å ha saken ferdigbehandlet på rådsmøtet i Paris i desember ifjor, men det gikk ikke, det ble for knapp tid til det. Det arbeides nå med å ta sikte på å få årsoversikten for 1953 opp til behandling allerede på det neste ministerrådsmøte i oktober i år. Det vil naturligvis ha den store fordel at da kan de anbefalinger som man kommer fram til, innarbeides i de forskjellige lands forsvarsbudsjetter, som da er under forberedelse.

Jeg vil til slutt nevne at forut for ministermøtet vil det bli holdt et møte i A-paktens militærkomite, hvor generaløyntant Berg er vår representant. Der vil de militære sider ved årsoversikten bli drøftet. Det er også planlagt et møte mellom militærkomiteen og det permanente råd. Og gjennom denne meget grundige, men også noe omstendelige prosess vil problemene i den årlige oversikt bli gjennomlyst fra alle kanter og vil da være klar til behandling på møtet som begynner den 23. april.

Det annet som jeg gjerne vil si noen ord om, er pkt. 7 på dagsordenen, infrastrukturen. Det er en av de nye termer som brukes i A-pakten, den står jo for de faste anlegg, flyplasser, telekommunikasjoner, havneanlegg osv. - alt det sammenfattes i begrepet infrastruktur.

Under ministerrådsmøtet i Paris i desember ifjor ga Rådet infrastrukturkomiteen i oppdrag å utarbeide et forslag til ny finansieringsmetode for fremtidige infrastrukturprogrammer. Metoden som tidligere hadde vært anvendt, var ikke noe særlig tilfredsstillende. Den besto i at man la opp et fysisk program, og deretter lot man hatten gå rundt bordet for å samle inn de tilstrekkelige midler til dekning av gjennomføringen av programmet. Dette fant sted under selve ministerrådsmøtene, og det ble da en tautrekning fram og tilbake om hvor store bidrag hver enkelt skulle yte. Denne «hatten-rundt-bordet»-metoden fant man lite

tilfredsstillende. Man tar derfor nå sikte på å finne fram til en annen ordning som er mer hensiktsmessig.

Rådet vil søke å komme fram til en ordning som innebærer at de militære organer på forhånd skal få full oversikt over hvilke økonomiske ressurser som i årene framover vil stå til rådighet for felles-finansierte infrastrukturanlegg. Altså, man vil starte med å lage en økonomisk ramme, slik at de militære organer vet hva de kan disponere, og at de har den rammen å holde seg til når de skal legge opp det fysiske program av prosjekter. Infrastrukturkomiteen utarbeider på britisk initiativ et forslag til felles-finansiering av fremtidige infrastrukturprogrammer, som i hovedtrekkene vil gå ut på:

1. Rådet vedtar å fastlegge en økonomisk ramme for et fellesfinansiert infrastrukturprogram i 3-årsperioden 1/7 1954 - 1/7 1957. Det er altså et tre-årsprogram for infrastruktur som da skulle begynne 1/7 1954. Og det foreslås at dette 3-årsprogram skal få en ramme på 5 milliarder kroner.
2. Etter at 3-årsprogrammet i prinsippet er godkjent, treffes så vedtak om fordelingen av utgiftene.
3. De allierte militærorganer vil så etter hvert utarbeide konkrete forslag til prosjekter som de finner det vil være nødvendig å gjennomføre.

Når man nå tar sikte på å legge opp et 3-årsprogram, har det også en politisk side. Man tillegger det i A-pakten meget stor betydning at man ved en slik plan kan få amerikanerne til å forplikte seg til et bestemt program som strekker seg over flere år. Jeg tror det er riktig å si at det synspunkt har vært ganske sterkt bestemmende for den plan som nå legges opp.

De fem milliarder som her er satt som ramme, dekker altså i øyeblikket ikke et konkret, fysisk program. Det foreligger en rent skissemessig antydning av hvorledes pengene skal brukes. Det er nevnt at i nordkommandoen - Danmark-Norge - skal det bli brukt 400 millioner, i sentralkommandoen 1800 millioner, i sydkommandoen 2300 millioner og endelig i den nord-atlantiske kommando, altså Atlanterhavskommandoen, 500 millioner, tilsammen 5 milliarder. Det er da forutsetningen at et tilleggsprogram som man hele tiden har tenkt seg som fjerde del av infrastrukturen, skulle gå inn i det påtenkte 3-årsprogram.

Hvorledes skal så dette fordeles? Det har det vært spekulert mye på, og generalsekretæren, Lord Ismay, har selv lagt et stort arbeide i å finne en rimelig fordelingsnøkkel, og han har nå lagt fram en slik fordelingsnøkkel. Den ser slik ut:

Belgia 5,25 %, Canada 7 %, Danmark - det er et tall som interesserer oss særlig - 3 %, Frankrike 13,5 %, Hellas 1,5 %, Italia 6,5 %, Luxembourg 0,2 %, Nederland 4,3 %, Norge 2,5 %, Portugal 0,5 %, Tyrkia 2,5 %, Storbritannia 11,25 %, USA 42 %, tilsammen 100 %.

For Norges del vil dette bety at vårt bidrag til den gjenstående del av det løpende program, altså den gjenstående del av fjerde avdeling, pluss den foreslåtte del av 3-årsprogrammet, tilsammen vil bli 158 millioner. Det har tidligere vært nevnt, at det program som Rådet vedtok i desember for infrastrukturen, var den første del, og at vi måtte regne med at det ville komme en annen del. Denne annen

del av infrastrukturprogrammet foreligger nå beregnet og vil komme på 1,200 - 1,300 millioner kroner. Av dette programmet er den norske del kostnadsberegnet til 84,2 millioner. Det er altså den del som vi får, og der er bl.a. med utbyggingen av Flesland flyplass - det er det største prosjekt i den delen -, jet-drivstoffanlegg på Gardermoen, Bodø og Rygge, drivstoffrørledninger fra havn til flyplassen på Flesland, dessuten radar- og navigasjonshjelpemateriell. Dette er det som inneholdes i denne slutfasen, denne fjerde delen av infrastrukturprogrammet.

Hva der vil komme med i langtidsprogrammet eller 3-årsprogrammet, vil av grunner som allerede nevnt ikke være lett å si. Det foreligger der visse antydninger på et rent planleggingsstadium, men de antydninger som vi har fått, skulle bety at vi vil få en ca. 80 millioner i et 3-årsprogram.

Tar vi nå og legger sammen de 84,2 millioner som vi får under den siste del av det løpende infrastrukturprogram pluss de 80 millioner i 3-årsprogrammet, så vil vi komme til å motta vel 160 millioner, mens vår innsats var beregnet til 158 millioner.

Jeg vil gjerne når det gjelder det siste punkt, altså hva vi faktisk vil få i 3-årsprogrammet, ta ganske sterke reservasjoner. Det er foreløpig et nokså løst tall, men jeg skulle tro at det er i all fall et minimumstall, og at mulighetene for å få mer med enn det man regner med, skulle være til stede.

Den norske regjering har vurdert dette spørsmål og er kommet til at vi for vår del bør akseptere et bidrag på 2,5 pst. Det er rimelig sett i forhold til de bidrag som blir ydet av de andre. Men jeg vil gjerne føye til at de fordelingsstall som ble nevnt, ikke er endelige. Det er generalsekretærens forslag. Om det vil bli de endelige tall, vil vi først kunne få vite når rådsmøtet begynner i neste uke. Men regjeringen har i all fall for sitt vedkommende funnet tallet rimelig.

Beløpet 158 millioner, som under de forutsetninger skulle bli vår del, vil kunne deles over flere år fremover. Det er vel nokså rimelig å anta at det som her foreligger, ikke blir et 3-årsprogram, jeg skulle heller tro at det vil kreve 4 år, muligens 5 år på visse felter. Vi vil derfor kunne få en fordeling av utgiftene over årene fremover, 3, 4 eller 5 år.

Det var dette jeg hadde å si.

Formannen: Jeg skal takke de to statsråder for redegjørelsene.

For å få noenlunde orden i de spørsmål som stilles, og i den eventuelle debatt som vil bli ført, foreslår jeg at vi like godt deler det opp i tre, at man først diskuterer utenriksministerens redegjørelse, så forsvarsministerens redegjørelse for årsoversikten og de krav som der stilles til utbygging av forsvarsberedskapen i Norge, og endelig forsvarsministerens redegjørelse om infrastrukturprogrammet og den andel som det er tenkt at Norge der skal bære.

Jeg skal da høre om det er noen som har noen spørsmål å stille eller noe å si i forbindelse med utenriksministerens redegjørelse.

Friis: Jeg har ikke store innvendinger eller bemerkninger å gjøre til innledningen. At man etter de muligheter man har, skal gå mer aktivt inn for

forhandlinger enn man har gjort tidligere, synes jeg er hovedpoenget. Men jeg synes på den annen side at hvis man først skal ha noe håp om å komme til reelle forhandlinger, er det av viktighet at man ikke går ut fra at det som på den ene side foreligger, er et rent taktisk bestemt initiativ ut fra en «maktbrynde» som når som helst kan bryte ut igjen, som utenriksministeren sa, men at det også sees i forbindelse med stillingen på den annen side, at det også har foregått visse endringer i den amerikanske politikk, og at det som alt i alt nå foreligger, er resultatet av at både den nye administrasjon i Amerika og den nye administrasjon i Sovjet-Unionen har et visst felles interessegrunnlag som gjør at de i virkeligheten begge i lengere tid har vært innstilt på dette som nå er kommet fram. Jeg tror slett ikke at det hverken for amerikanerne eller for russerne kom så plutselig som man er tilbøyelig til å hevde. Jeg ser bl.a. at «New Statesman» viser til artikler og taler av Malenkov alt så tidlig som i 1949 som bevis for at det slett ikke er en så ny linje det som er kommet nå.

Med hensyn til det initiativ eller de nye forslag som utenriksministeren mente man måtte være forberedt på ville komme dagen før eller kanskje så sent som om morgenen den dag man trer sammen i Paris, tror jeg at det alt foreligger så viktige antydninger fra sovjetrussisk side om den hovedlinje de akter å arbeide videre på, at heller ikke det behøver å komme som noen så svær overraskelse. Jeg har i all fall sett at en henvendelse fra general Chuikov til den forening som heter Tysk Gjenforening, med den forhenværende kansler Wirth som formann, går helt i retning av en aksept - som utenriksministeren sa - av firemaktsforhandlinger med sikte på et samlet Tyskland. Og når jeg tenker tilbake på hva vi begynte med i utenrikskomiteen i drøftingene om Tysklands-spørsmålet, vil jeg si at vi fra begynnelsen av var helt enige om at man måtte søke å arbeide henimot et nytt samlet Tyskland, ikke mot et varig splittet Tyskland hvor begge parter bare tar sikte på å bli sterkest mulig militært.

Jeg tror man må innstille seg på at det er ment alvorlig. Naturligvis er det politikk også fra russisk side, og vi kjenner deres dogmer, som utenriksministeren sa. Vi kjenner deres dogme om dialektikken i utviklingen. Slik som amerikansk politikk har utviklet seg, kommer også sovjet-russisk politikk til å utvikle seg, dette henger sammen. For et lite land som vårt synes jeg derfor det naturlige er, at når vi er enige om at vi bør gå inn for mer aktive skritt til fordel for forhandlinger, så bør det skje ut fra et synspunkt som omfatter hele feltet. Det bør ikke skje ut fra en viss inngrodd mistenksomhet mot den ene side, men ut fra en aktiv vilje til at man skal gå inn for virkelig ærlig mente forhandlinger fra begge sider. At vi der fra nordisk side har en gjerning å gjøre, tror jeg bestemt.

Moseid: Jeg er helt enig i at en må bygge på den forutsetning som president Eisenhower har gitt uttrykk for, en må gå ut fra at Sovjet mener hva det sier, inntil der skulle foreligge beviser for noe motsatt. Det er jo full enighet om at A-paktens hensikt er å føre til avspenning og fred, det er vel ingen i noe land som er med der, som er uenig i det. Men samtidig er jeg helt enig i at A-paktens militære og økonomiske utbygging må fortsette etter de planer som er lagt. For min del ser jeg

det slik at det er nettopp dette arbeid i A-pakten som har muliggjort den i hvert fall tilsynelatende avspenning som vi nå er inne i, og uten den oppbygging tror jeg ikke der er mye håp om at det som vi nå ser innledet, vil føre fram til noen varig avspenning. Jeg er derfor helt enig i den betraktning som utenriksministeren der har gjort gjeldende.

Selvik: Jeg vil gjerne få lov å spørre utenriksministeren om han sitter inne med opplysninger som tyder på at der til grunn for de forhandlinger som ifølge avisene foregår i FN's Europakommisjon om en utvidet samhandel øst - vest, ligger noe som helst initiativ eller et positivt ønske fra russisk side om å søke å normalisere forholdet på dette viktige område. Det ville være et indisium som jeg for min del ville legge overordentlig stor vekt på. Det er naturligvis vanskelig å tenke seg en helt normal samhandel mellom gruppe diktaturer og demokratier, men det må i all fall søkes noe mer rommelighet i samkvemet enn man har nå. En liberalisering som den som ellers faktisk har funnet sted i disse etterkrigsårene, må jo være et av de viktigste målene for vår politikk, også overfor Øst-Europa: Hvis det skal bli tale om avspenning, må avsperringen brytes.

Formannen: Jeg gir utenriksministeren ordet med én gang, så han kan svare på dette direkte spørsmål.

Utenriksminister Lange: Møtet begynte i går. Dets forhistorie er at etter initiativ fra Myrdal, som nå er sekretær for Europakommisjonen, var det for snart et år siden oppnådd tilslutning fra samtlige de vestlige deltagerland til at det burde holdes en slik konferanse. Men det kom ikke noe svar fra noen av de østlige deltagerland før for ca. halvannen måned siden, hvor det plutselig fra Sovjet-Samveldets regjering kom beskjed om at nå ville de gjerne at man så snart som mulig skulle få en slik konferanse. Denne beskjed kom, hvis jeg ikke husker feil, før Stalins død. Det er det jeg vet. Om noe utspill fra russisk side på møtet nå foreligger det ennå ikke noe.

Lavik: Det var interessant å få disse utgreiingane, serleg utgreiingi frå utanriksministeren, men også utgreiingi frå forsvarsministeren.

Det er vel rett nok at det er eit visst brigde i Sovjet-politikken, men eg er redd for, eller mykje ottesam for, at det er meir eit taktisk brigde enn eit reelt brigde. Det er ei ny line når det gjeld taktikk, tenkjer eg, men det er vel ikkje ei reell line som kan føra til så store resultat. Eg ville verta forundra, og forundra med stor glede, om det verkeleg var ei slik ny, reell line Sovjet slo inn på, ei som kunne føra til varande resultat eller til nedrusting over heile verda. Det er eit gamalt ord som seier at «ein leopard skiftar ikkje flekkane sine.» Eg har mest hug til å bruka det ordet, i alle fall har eg komi i hug det ordet. Sovjet har vel biletleg tala vori noko av ein slik «leopard». Eg meiner at maktmennene i Sovjet, dei som styrer i Sovjet, dei er vel nokolunde sameleis som før. I så måte har eg same synet som utanriksministeren. Som prov på dette nemnde han at dogmi er dei same som før, og eg kan seia at

målet er vel òg det same som før. Det er taktikken som er brigda litegranne, og saman med taktikkane også vegane.

Eg meiner at her må me som står på den andre sida, det vi seia Vestmaktene, og mellom Vestmaktene også Noreg - vera svært varsame. Det som me no må krevja, er *realitetar*, og realitetar som er så klåre og så sterke at me *veit* at det verkeleg er eit politisk brigde og at dei slår inn på nye vegar ut frå eit nytt politisk syn, at de verkeleg vil fram til eit anna politisk mål enn det dei har streva for før. Me veit at det målet dei har streva for før, er å få heile verda inn under eit kommunistisk diktatur, styrt av Russland.

Eg er samd med utanriksministeren i det han sa, at me må gå ut frå at dei meiner det dei seier, i alle fall at dei meiner *noko* med det dei seier, inntil me har fått prov for noko anna. Eg meiner at det reint taktisk sett er klokt å ta det på denne måten - men det er òg berre taktisk sett. Eg meiner at på den andre sida kan me seia at me lyt få *prov* på at det dei seier, verkeleg varslar ein ny situasjon, ein ny framgangsmåte og nye mål. Då har me bruk for kjensgjerningar, og dei kjensgjerningane, meiner eg, må verta klåre.

Eg vil òg seia at me kan ikkje visa frå oss den situasjonen som dei no har vori med på å skapa i internasjonal politikk, den situasjonen må me nytta ut på ein klok måte slik som utanriksministeren peika på. Men samstundes må me òg vera så realistiske at me verkeleg *vil* ha greie på om det er ein ny politisk kurs dei styrer, og om det er nye politiske mål dei siktar mot. Eg er redd for at den politikken som Sovjet no har lagt opp og fører, er ein politikk som tek sikte på å forvirra Vestmaktene. Eg skulle vera glad om det ikkje er slik. Og skulle denne politikken gjera at me slakkar av i å stå budde, også militært budde - eg strekar under militært budde - til å ta ein støyt om det vert naudsynt, så ville det vera farleg, heilt til vi hadde fått visse for at det er eit nytt syn som held på å bryta fram i Sovjet, og at det er nye vegar som dei nå går mot. Eg har hug til å seia dette som mitt inntrykk av den situasjonen som vi er oppe i no.

Formannen: Jeg har inntegnet meg selv, jeg skal gjøre noen få bemerkninger.

Den problemstilling å spørre om den nye politikk som man ser fra Sovjet-Samveldets side, er ærlig ment, tror jeg er feilaktig og kan føre fullstendig på avveier. Når man spør om det er ærlig ment, og om det er oppriktig, hva er det man egentlig mener? Er det at de nå skal ha oppgitt sin prinsipielle kommunistiske doktrine, at de skal avstå fra å ville utbre den, og at de plutselig sier at de er helt klar over at de har opptrådt helt feilaktig, og nå er villige til å falle Vestmaktene om halsen - er det det man mener med at det er ærlig ment? På den annen side, hvis årsaken til at Sovjet-Samveldet nå skifter politikk er at russerne på den ene side erkjenner at de ikke kommer lenger med den aggressive politikk de har ført, at den skaper risiko for verdenskrig, som de ikke vil ha - hvis det er bakgrunnen, og dertil kanskje også at de mener at en avspenning vil være mer fordelaktig for dem, så er det selvsagt at det er ærlig ment fra deres side. De vil gjerne ha en avspenning, dels fordi de ikke klarer det lenger og dels fordi de lover seg større resultater av en

avspenning. Men om det er bakgrunnen, er det en like farlig politikk for Vestmaktene, for det er en politikk som tar sikte på at Vestmaktene skal stå svakere i det lange løp - selv om den er helt ærlig ment.

Ut fra det synspunkt mener jeg at det som er det avgjørende i hele situasjonen, det er hvor langt vi vil gå med hensyn til å kreve hva man fra Vestmakt-synspunkt anser som absolutt nødvendige betingelser for at vi skal kunne føle oss trygge. Og der nevner jeg bare i forbifarten, at jeg tror at hvis den russiske politikk har noen hensikt, så er det – som utenriksministeren også nevnte - å så splittelse mellom Vestmaktene. Derfor er det om å gjøre at Vestmaktene her kan stå sammen. Ut fra dette synspunkt vil jeg bare si litt om enkelte av de punkter som har vært berørt.

Det er ganske klart at vi kan ikke nå gi opp å fortsette med å bygge ut et rimelig forsvar. Derimot må jeg si at jeg tror det ville virke ytterst uheldig om det i kommunikeet fra Rådsmøtet ble lagt hovedvekten på en øket forsvarsinnsats, for det tror jeg at opinionen nå ville ha vanskelig for å forstå. Allerede den nåværende forsvarsinnsats skaper jo større økonomiske vansker i forskjellige land. Storbritannia har jo redusert den, og det er meget store vanskeligheter i Frankrike, hvor man vel kan vente en ganske kraftig økonomisk krise i løpet av våren. Mot den foreliggende bakgrunn, utsikten til en avspenning, å ville kreve en øket forsvarsinnsats, tror jeg opinionen ville ha vanskelig for å forstå, mens den på den annen side meget lett ville forstå at man fortsatte å bygge ut sitt forsvar.

I den forbindelse er det en ting jeg vil nevne. Det har i pressen vært en hel del diskusjon om de alminnelige retningslinjer for utbyggingen av forsvarsberedskapen, og man kjenner jo til at britene, kanskje især Churchill, her har hatt et synspunkt avvikende fra det som var programmet for A-pakten, men det hevdes jo nå i amerikanske aviser at også i Amerika overveier man å legge det an på en mer lang sikt, man vil spre det over 20-30 år og kanskje ikke lenger legge hovedvekten på utbyggingen av stående styrker, men mer legge hovedvekten på utvikling av våpen og på vitenskapelig forskning når det gjelder våpen.

Når det så gjelder eventuelle Tysklands-forhandlinger, mener jeg at det er klart at man ikke kan avvise det, om det nå kommer et tilbud. Jeg må si at jeg synes for min del at Vestmaktene her alltid har stått i en noe svak posisjon ved at de har forlangt at man skal være fullstendig enig om dagsordenen før man forhandler. Jeg mener at det er ingen fare for å gå til forhandlinger, hvis man bare vet hva man vil. Hvis det sies ganske klart at i all fall én av betingelsene for en løsning av det tyske spørsmål er fullstendig frie valg både i Vestsonen og i Østsonen, så kan det være akkurat det samme når dette punkt kommer på dagsordenen, enten det kommer først eller det kommer sist. Bare man er helt klar over at det er den ufravikelige forutsetning for å gå med på en samling av Tyskland, så skulle situasjonen være klar. Og jeg tror at på bakgrunn av den politikk som føres fra Sovjet-Samveldets side, og som man foreløpig må ta for god fisk, inntil det motsatte er bevist, skulle Vestmaktene ha en god forhandlingsposisjon når det gjelder å stille sine krav og forutsetninger for Tysklandsamling.

Hambro: Jeg har i virkeligheten ingen ting å bemerke til utenriksministerens redegjørelse, jeg er enig med ham i det alt vesentlige av det han fremholdt.

Jeg vil gjøre en viss mental reservasjon ved Eisenhowers sats om at man skal tro at russerne mener det ærlig, inntil det motsatte er bevist. Der er to straffesystemer i verden i dag: Det ene er det anglo-saksiske, at man tror at tiltalte er uskyldig, inntil det er bevist at han er skyldig, og det annet er det som dyrkes i en stor del av Øst-Europa, at man går ut fra at tiltalte er skyldig, inntil han har bevist at han er uskyldig. Jeg tror at det kanskje er vel så viktig å huske - men bevare sin indre reservasjon - at det ville bringe Vestmaktene i en ubehagelig stilling også propagandamessig overfor russerne, hvis man åpent ga uttrykk for at man ikke trodde på noe av det de sa, da ville de jo ha et argument for å si, at det er jo komplett nytteløst hva vi så gjør.

Jeg mener man må bygge på den chance at der ligger en realitet i det, uten å akseptere det i den forstand at det leder til at man slapper noe av i de militære forberedelser av defensiv art som man gjør. Selwyn Lloyd undertreker jo ganske overordentlig sterkt her, at det var en enstemmig oppfatning i England - bortsett altså fra en liten gruppe, de som følger Bevan og hans venner - at man kunne ikke slappe av. Det forsvarsbudsjett som er lagt frem der nu, er på 1600 millioner pund. Det er 14 pst. av deres nasjonalprodukt. Det er altså et ulike meget høyere offer enn vi bringer. Og det tror jeg man må gå ut fra er deres considered opinion.

Hva angår Tyskland er det klart at det for oss alle i Europa ville være en stor vinning om man kunne få en tysk samling. Vi har jo grunn til å se med stor engstelse på at jernteppet flyttes stadig vestover. Jeg må si at befestningen av Rügen, når man gjør det til en utfallsport mot de nordiske land, er ganske uhyggelig. Den gamle samferdselsvei nordfra til Berlin over Trälleborg - Sassnitz er nu sperret. Det er altså en aksjon mot Øst-Tyskland, og jeg har meget vanskelig for å tenke meg at Russland går med på noen art av samling som ville berøve dem det kolossale festningsprosjekt som de er gått i gang med der. Det tror jeg man må ha for øye.

Hva angår forsvarsministerens redegjørelse så er det jo umulig å diskutere noen realitet der på dette tidspunkt, og uten å ha annet enn det vi har hørt muntlig. Jeg har hørt det med meget stor interesse, jeg hadde nær sagt med noen lettelse. Jeg syntes at det økonomisk muligens var noe lettere enn jeg hadde tenkt meg, men det vil man jo etter hvert få anledning til å ta stilling til. Det er om å gjøre at vi får fyldigst mulige opplysninger etter møtet i Paris, så vi vet i realiteten hvor vi står, både når det gjelder vår hær og vår marine, kommandoordningen og det annet; det vet vi ikke helt klart i dag.

Jeg skulle si til avslutning at jeg er tilbøyelig til å være enig med komiteens formann i at det neppe ville være psykologisk heldig om man understreket i et kommuniqué at man ville gå til å øke forsvarsbyrdene i dag. Selv om man skulle bestemme seg for det, bør man ikke gi uttrykk for det i et kommuniqué på dette tidspunkt.

Det som er den store realitet i situasjonen, er at det vel må ansees som utvilsomt at de som styrer i Sovjet-Samveldet, har akseptert det som et faktum at alle Atlanterhavspakt-land nu har gått til en styrkelse av sitt forsvar som man må

regne med, og som gjør at spillet må føres etter noe andre regler. Hvorledes de vil arte seg i utspillet, vet vi ikke. Om de vil foreta i større utstrekning det man i sjakk kaller rokering, det vet vi heller ikke. Vi er i den stilling, som utenriksministeren nevnte, at vi må vente og se, uten å gi fra oss noe; men der er vel ikke tvil om at vi i øyeblikket er noe gunstigere stillet, også rent forhandlingsmessig, enn vi har vært før.

Men jeg synes at det bør understrekes, det som utenriksministeren nevnte: Det Russland har budt nu, koster dem jo ingen ting. Det er overordentlig billig å slippe løs de lægene. Det er ikke noe politisk offer. Det er et storartet og vellykket forsøk på å kaste den troskyldige almenhet blår i øynene, og jeg synes ikke man bør være altfor dypt beveget over det, selv om det inneholder en desavouering av avgjørelser som har skjedd, og det er første gang vi har vært vitne til det. En forandring av hjertelaget og sinnet må gå noe dypere enn til å løslate dem man har løslatt der borte. Men jeg tror at våre statsråder kan reise til Paris muligens noe lettere til sinns enn til tidligere møter, slik som det hele ligger an.

Utenriksminister Lange: Jeg tror nok at det må tillegges noe større betydning enn hr. Hambro antydte nå, det som skjedde med legene. Hvis man ser det i sammenheng for det første med det amnesti som gikk forut, og for det annet med den omlegging av propagandaen som ledsaget det, så er det vel, foruten å være et trekk innad til konsolidering av regimet, også et utenrikspolitisk trekk, for så vidt som det betyr en offisiell fordømmelse av de meget sterke tilløp til antisemittisme som var under utvikling, og for så vidt et utenrikspolitisk trekk som også skaper muligheter for en gjenopptagelse av forbindelsene med Israel og også en noe mindre desidert partitagen for araberne i konflikten i Midt-Østen.

Ellers ba jeg om ordet for å gi noen opplysninger om hva vi vet om bakgrunnen for disse presseryktene om at man nå på Atlanterhavspakt-rådsmøtet skulle bli stillet overfor helt nye perspektiver fra amerikansk side. Ambassadør Skaug har så sent som den 11., altså lørdag, forsøkt å bringe på det rene om man i den amerikanske faste delegasjon der nede har noe kjennskap til det. De sier at de har overhodet intet kjennskap til at der er noe konkret grunnlag for disse ryktene. Det er dessuten kommet et uttrykkelig dementi fra Washington på disse presseryktene. Det man kan resonnerer seg til, er at situasjonen i Kongressen vel vil fremtvinge en viss reduksjon av det amerikanske forsvarsbudsjett for neste år og en reduksjon av hjelpen til utlandet i forhold til det forslag som forelå fra den avgående regjering, og at det kan være hensikten å gi en militærpolitisk og utenrikspolitisk begrunnelse for slike nedskjæringer. Men å tro at vi skulle stå overfor noe konkret utspill hvor man ville velte alt det som har vært gjort under årsgjennomgåelsen, tror jeg ikke der er noe grunnlag for.

Skjelbred Knudsen: Jeg er spesielt glad for at utenriksministeren la så stor vekt på det arbeid som skal gjøres for å fremme verdenshandelen og dermed hele levestandarden, men så vidt jeg forsto utenriksministeren, var det spesielt myntet på det tilfelle at man kommer opp i en fredssituasjon. Så vidt jeg har forstått, bør det

arbeidet aktiviseres allerede nå så hurtig og så effektivt som det kan gjøres. Vi er jo i den situasjon at så å si over hele verden har man en arbeidsløshet, - jeg vil ikke akkurat si en stigende arbeidsløshet, men man har jo allerede nå en arbeidsløshet som etter min mening er svært farlig. Og spesielt er jo dette utenriksarbeidet for å fremme verdenshandelen av meget stor interesse for oss, da hele vår eksistens så å si nettopp avhenger av at handelen kan heves. Jeg var derfor spesielt glad for at utenriksministeren nevnte dette poeng.

Er det tillatt meg å spørre Dem, hr. utenriksminister, hvordan De nå ser på hele dette spørsmålet om Bak-India - for å bruke det gamle uttrykket - og de krigshandlinger som pågår der. Jeg synes det kommer litt på siden av hele det bilde vi har.

Utenriksminister Lange: Jeg må ha uttrykt meg uklart hvis hr. Skjelbred Knudsen har fått det inntrykk at det bare var hvis vi sto overfor en våpenhvile og muligens fred i Korea at det var viktig med et samarbeid om et høyere økonomisk aktivitetsnivå. Jeg nevnte at vi tok opp og understreket meget sterkt nødvendigheten av dette på møtet i desember. Det er det mest foruroligende trekk i hele det internasjonale bildet, så vidt jeg vurderer det, at vi i det siste snart et og et halvt år er inne i en økonomisk stagnasjon i hele Vest-Europa, og det er noe av det aller viktigste fra ethvert synspunkt sett at det kan lykkes oss å komme ut av det dødvanne som vi på mange måter ligger i i dag, uansett hva utviklingen vil bli. Men problemene vil bli andre hvis det blir en virkelig fred i Korea, enn de vil være hvis det fortsetter der borte, uten at det dermed på noen måte er sagt at vårt system, den vestlige verdens system, er avhengig av om det føres krig et eller annet sted.

Hvor det gjelder krigshandlingene i Indo-China, synes jeg at den nye og meget alvorlige Viet-minh-ofensiven som føres frem med betydelige styrker mot Laos, er i hvert fall en indikasjon på at det ikke er skjedd noen mentalitetsforandring i Sovjet-Samveldet og at de fortsetter sin politikk etter de gamle linjer på de områder hvor de anser det hensiktsmessig, men at de på de områder hvor de anser *det* hensiktsmessig, slår an nye toner og legger an en ny linje. Og da er jeg helt enig med komiteformannen i at det har liten hensikt å spekulere på i hvilken grad det er ærlig ment. Men det er i høy grad av interesse å spekulere over hvor ivrige de er i å nå en partiell avspenning og hvor langt de er villig til å gå i innrømmelser for å oppnå det, og om det er innrømmelser som er tilstrekkelige til at vi kan ta ansvaret for å gjøre motinnrømmelser fra vår side.

Natvig Pedersen: Jeg vil gjerne stille et par spørsmål til utenriksministeren. Det første gjelder selve bakgrunnen for den endring som er skjedd i russisk utenrikspolitikk. Kan det ikke også tenkes en annen forklaring enn den som har vært nevnt? Utenriksministeren har regnet med muligheten av at man står overfor en overgang fra et personlig diktatur til et byråkratisk diktatur, og også muligheten av at man står overfor en rent taktisk beregning. Kan det ikke tenkes at det også kan foreligge indre forhold i Russland, som ikke har kommet tilstrekkelig fram så lenge

det gamle regime sto fast, og som de nye ledere ikke våger å behandle etter de gamle metoder, og at den russiske ledelse derfor selv trenger en avspenning?

Det andre spørsmålet gjelder noe som utenriksministeren i grunnen alt har svart på. Det gjelder hans nokså bestemte uttalelse om at ingen ting av det russerne hittil har gjort, egentlig har kostet dem noe. Der må jeg si at jeg har virkelig regnet med at nettopp en slik affære som den legeaffæren jo må koste *systemet* nokså meget. Det fullstendige omslag fra gamle metoder, den avsløring av gamle metoder, som ligger i det, står for meg som en handling som virkelig i all fall må koste systemet noe, selv om det ikke koster de nye menn så meget.

For øvrig er jeg helt enig i den konklusjon utenriksministeren kom til. Men jeg tror det er riktig å innta det standpunkt at vi må gå ut fra at de mener noe med dette, og derfor være villige til å forhandle, inntil vi får sikrere grunnlag å stå på. Jeg tror det fra vestmaktenes side er riktig å betrakte dette som noe mer enn ren taktikk. For man løper jo den risiko, som også hr. Hambro var inne på, at hvis man er altfor skeptisk, og hvis russerne virkelig har ment noe med dette å nå fram til en avspenning, men møter så liten forståelse fra vestmaktenes side, vil de etter en tids usikkerhet stå igjen overfor verden som de der virkelig har gjort noe for å skape en avspenning, men som er blitt avvist, - og det er en realitet og ikke noe som bare er gjenstand for taktiske beregninger.

Utenriksminister Lange: Jeg kan være enig i at løslatelsen av lægene og ikke minst den fordømmelsen av metodene som har vært brukt overfor dem, som kom samtidig, koster systemet noe. Men det er jo en konsesjon innad, det er ikke noen konsesjon i et maktpolitisk spill utad overfor utenverdenen, så jeg fastholder at hvor det gjelder forhandlingsutspillet overfor Vesten, er det enda ikke kommet noe som virkelig har kostet noe.

- Ellers er jeg enig i det, at i enhver situasjon som innebærer mulighet for forhandlinger, har selvfølgelig begge partene sitt meget store ansvar for om muligheter blir forspilt eller ikke. Og jeg har det bestemte inntrykk at allerede gjennom noen tid har det vært kontakter for det første for å forsøke i stillhet fra vestmakthold å gi uttrykk for at man gjerne vil frem til forhandlinger hvis det foreligger et reelt grunnlag for det, og for det andre for ved små konkrete prøveballonger å utforske reaksjonen på den andre siden. De forhandlinger som i øyeblikket pågår mellom den britiske ambassadør i Moskva og utenriksminister Molotov, tror jeg nettopp er ledd i en sådan utforskning av mulighetene.

Ellers hvor det gjelder forklaringen av denne omlegging av russisk utenrikspolitikk, er den ene gjetning så å si like god som den annen, og jeg vil ikke på noen måte utelukke at det kan være slike momenter med i serien av forklaringsgrunner, som de hr. Natvig Pedersen nevnte. Men det vet vi så lite om, at det å bygge på den hypotese tror jeg er mer risikabelt enn å bygge på en del slutninger som man kanskje ellers kan trekke også av russisk historie. Og der trakk det britiske «Times» forleden dag frem ganske interessante historiske kjensgjerninger. Det tok for seg tronskiftene i Russland fra midten av det 18de århundre og fram til i dag, og kunne dokumentere hvordan hvert eneste tronskifte i

første omgang hadde vært fulgt av en avspenningspolitikk utad som hadde vart kortere eller lengere tid, men som så i svært mange tilfelle like plutselig var blitt kastet om igjen til en gjenopptagelse av den gamle ekspansive politikk, så det er forsåvidt - sett i historisk lys - ikke noe nytt vi står overfor. Det er noe som faller helt inn i det tradisjonelle russiske bilde. Og det er jo i og for seg en meget naturlig ting at et nytt regime i en enevoldsstat trenger en viss konsolideringsperiode, trenger å imøtekomme et ønske om en avspenning som ganske sikkert er der hos det russiske folk som det er der hos alle folk i den vestlige verden. Men det som er vanskeligheten er rett og slett å kunne gjøre seg opp en mening hvor pass langsiktig denne avspenningsfasen er tenkt og dermed altså hvor meget de er villige til å betale for å kjøpe tid. Jeg tror at det kanskje er det sentrale i hele situasjonen at dette er et uttrykk for at det nye regime ønsker å kjøpe tid.

Smitt Ingebretsen: Det kan jo meget godt være at hr. Natvig Pedersen har rett i at det innenrikspolitiske moment her har spilt en meget sterk rolle for opplegget av den nye russiske politikk, men man kan jo ikke heller glemme det som vi faktisk har sett under det kommunistiske regime i Russland, at det har vært sådanne omkastninger av meget dyptgående og vidtrekkende karakter en rekke ganger. Jeg tenker på N.E.P-politikken, politikken overfor bøndene i Russland, og alt det som hendte omkring Jagodas og Jessovs fall. Hvis man slår tilbake og ser hva da hendte, vil man få en parallell til det som hendte med lægene, som er frapperende lik. Jeg tror derfor det vil være helt uriktig å oppfatte dette som om man her sto overfor noe epokegjørende nytt. Men på den annen side mener jeg også at man må benytte enhver anledning som her åpner seg for forhandlinger for å få en avspenning fordi vi alle trenger den og alle håper på den, og at man ikke må la formelle og forhandlingstaktiske ting hindre som man kan tenke seg at indre forhold i sovjetverdenen har vært bestemmende for den situasjon som vi nå mener å stå overfor, like sikkert er det at tilsvarende indre forhold står vi også overfor, hvor det er nødvendig for å holde Vesten sammen, for å få folkene til å trekke det lasset som vi drar på, at de har en sikker og sterk følelse av at alle de muligheter for fred og avspenning som åpner seg, blir nyttet ut.

Får jeg med det samme lov til å be om at man benytter de forhandlinger som skal foregå i NATO, til å bringe på bane og få en virkelig klar og grei beskjed om hva man venter at vår marines oppgave skal være på den norske kyst. Det forhold ligger jo stadig og murrer i norsk forsvarspolitikk. Så vidt jeg har forstått, gjøres det fremdeles gjeldende forskjellige oppfatninger av Marinens oppgaver, oppfatninger som er så forskjellige at de naturlig får ganske stor betydning for den oppbygging av vårt forsvar som pågår. Derfor vil jeg henstille at man får det spørsmål helt klarlagt, slik at vi med god samvittighet kan si at vi bygger opp vårt landforsvar og vårt sjøforsvar overensstemmende med det som er de faktiske forutsetninger som vi blir stilt overfor i en krigssituasjon.

Formannen: Ingen flere har tegnet seg til utenriksministerens redegjørelse.

Friis: Får jeg lov til å stille et spørsmål litt ved siden av? Foreligger det noe resultat med hensyn til personalpolitikken i FN slik som det ble lagt opp av hr. Gundersen i forrige møte?

Formannen: Det får vi komme tilbake til når vi er ferdig med redegjørelsene. Jeg mener vi nå også kan ta med i debatten forsvarsministerens redegjørelse. Jeg vet ikke om noen her kanskje med en gang vil svare på spørsmålet om Marinen.

Statsråd Langhelle: Vi kan ikke vente på rådsmøtet i Paris å få noen endelig klarhet i det spørsmål som hr. Smitt Ingebretsen nå nevnte. Vi har nå foreløpig et 3-års program å regne med. Det var det som var resultatet av Lisboa-møtet, et program fra 1. juli 1951 til 30. juni 1954, og målsettingen både for Flyvåpenet, Hæren og Marinen bygger på anbefalinger fra NATO-myndighetene, så det program som vi foreløpig kan arbeide med frem til midten av neste år, det er fullt ut i samsvar med tilrådinger fra A-paktens militære og politiske organer.

Nå, det som har vært problemet – for bare kort å svare på det spørsmål som hr. Smitt Ingebretsen reiste – det som er problemet, er jo at her hjemme har det vært delte meninger om hvorvidt den målsetting er tilstrekkelig i forhold til den oppgave som skulle foreligge. Det er en sak som har vært drøftet av våre egne sjøforsvarsmyndigheter med de allierte myndigheter som vi har her, Nordkommandoen, og jeg har inntrykk av at det skulle foreligge nå en ganske stor grad av enighet om hva som bør være målsettingen utover det 3-års programmet som vi foreløpig regner med. Det som nå er det aktuelle program for så vidt, er: Hva vil målsettingen bli etter 1. juli 1954? Hele det spørsmålet er nå under bearbeidelse i Forsvarsdepartementet i samarbeid med overkommandoene og i samarbeid med den allierte kommando som vi har for nord-regionen, og det vil vel da være naturlig at det spørsmålet vil melde seg i forbindelse med det første budsjett som legges frem for Stortinget utover 3-års programmet, - det vil si det budsjett som vil foreligge – skal vi si – 1. januar 1954.

Smitt Ingebretsen: Får jeg bare lov til å si for å tydeliggjøre det, at det er i og for seg ikke målsettingen ved utbyggingen av forsvaret, som det gjelder, men det er spørsmålet om selve *oppgaven* som vår marine står overfor. Der har jeg fått et levende inntrykk av, når jeg har snakket med Marinens folk, at de har en annen oppfatning av hva den oppgaven skal være enn den som i all fall synes å være kommet til uttrykk på annet og ansvarlig hold. For hvis det er slik som jeg forstår at Marinen oppfatter det, at vår oppgave under en krig, når det gjelder vårt kystfarvann, er at vår marine skal sørge for beskyttelse av trafikken langs vår kyst, så må – synes jeg – Marinens oppgave naturlig bli en helt annen enn om man regner med at de allierte skal avgi stridskrefter også til den oppgaven, og det er den klarhet over selve oppgaven som jeg mener er av vesentlig betydning for å få et godt og friksjonsfritt samarbeid innenfor forsvaret.

Statsråd Langhelle: Jeg tror ikke egentlig problemet er så meget dette at man ser forskjellig på oppgaven, men man har sett noe forskjellig på størrelsen av den marine som er nødvendig for å løse oppgaven. Jeg tror det er mest på det området det er forskjellig syn.

Smitt Ingebretsen: Men det henger selvfølgelig uløselig sammen med hvilken oppgave man forutsetter, og der har jeg et meget bestemt inntrykk av at her er forskjellige oppfatninger, og å få en riktig oppbygging av våre forsvarskrefter innen Marinen hvis man ikke er klar over den oppgaven som skal løses, er jo ganske håpløst. Det er som sagt mitt bestemte inntrykk at Marinen der har en annen mening om hva vår marines oppgave skal være enn våre allierte har.

Statsråd Langhelle: Jeg tror jeg kan si at synsmåtene er kommet meget nærmere hverandre i dag enn de har vært noen gang, og jeg tror at når vi kan legge frem planene for utbyggingen av Marinen etter 3-årsperiodens utløp, vil det også vise seg at det er tilfellet.

Smitt Ingebretsen: Jeg kan bare ikke skjønne at synsmåtene i og for seg kan være kommet nærmere hinannen når man står overfor det at den ene part mener at her er det Marinens oppgave å beskytte kystfarvannet og den annen part mener at det delvis er en alliert oppgave. Her må enten det ene eller det andre være det riktige.

Statsråd Langhelle: Det å beskytte kystfarvannet er en nasjonal oppgave.

Smitt Ingebretsen: Hvis det er helt klart?

Statsråd Langhelle: Ja, det er helt klart.

Smitt Ingebretsen: Ja, det får man ikke noe levende inntrykk av når man ser på den oppbygging av Marinen, som foregår nå.

Formannen: Dette er et gammelt problem og et gammelt stridsspørsmål, så vi kommer vel ikke lenger i løsningen av det i dag. Vi får heller ta det opp en gang senere, hvis det er ønske om det. – Vi får gå videre i debatten.

Kjøs: For å si et par ord om dette siste, så er det også min oppfatning den som forsvarsministeren nettopp har gitt uttrykk for, at det er i grunnen ikke noen forskjell i oppfatningen med hensyn til den oppgave som Marinen har. At forsvaret av kystfarvannet er et nasjonalt ansvar, en nasjonal oppgave, det er det ikke noen uenighet om. Men det hele bunner i spørsmålet om størrelsen av Marinen, det er det man kommer tilbake til i siste omgang, og det er jo et spørsmål som det i grunnen står til oss selv å avgjøre; det er ikke av de ting man behøver å reise til Paris for å

diskutere, for det er ganske klart at skal de skipene skaffes, er det vi som skal skaffe dem. Spørsmålet er i grunnen nokså enkelt, det.

Så var det her nevnt kommandosystemet og at man måtte få klarhet over våre styrker i de forskjellige forsvarsgrener. Det er jo heller ikke ting som skal diskuteres på Paris-møtet, for kommandosystemet har jo vært behandlet før, både av NATO-organene, av denne komite og av Stortinget, og retningslinjene der er fastlagt på forhånd, og etter dem er dette system bygget ut. Det er jo også behandlet i organisasjonsproposisjonen og må komme med i den innstilling som blir lagt fram for Stortinget av militærkomiteen.

Når det gjelder de anbefalingene forsvarsministeren nevnte i denne årsrapporten, synes jeg ikke at de på noen måte er oppsiktsvekkende. De går jo kort ut på en bedring av våre styrkers kvalitet, spesielt ved øking av det faste personell i alle forsvarsgrener og en påskyning av bygge- og anleggsprogrammet. Det er jo anbefalinger som vi har fått tidligere også, og som vi jo er enige i selv og som vi forsøker å realisere for personellet vedkommende etter det programmet som er lagt for 3-årsperioden og som kommer til uttrykk i den organisasjonsproposisjonen som er lagt frem, så dette faller jo helt i tråd med det vi holder på å arbeide med. Når jeg likevel nevner det her, er det fordi det har betydning for det rent praktiske arbeid i Stortingets militærkomite at det er helt klart at vi skal bygge på det programmet som Stortinget har vedtatt for 3-årsperioden, og at den organisasjon som nå legges opp, den dimensjoneres etter dette programmet som Stortinget har vedtatt. Det må man ha på det rene når man sitter og arbeider med spørsmål som griper ut over det enkelte budsjettår og fremover i tiden. Jeg forstår det også slik, etter forsvarsministerens uttalelse om at man under forhandlingene i Paris ville reservere seg overfor anbefalinger som ikke finner dekning i det vedtatte forsvarsprogram, at deri ligger at *programmet* er det grunnlag vi bygger på. Det synes jeg det er helt nødvendig å ha klart for seg.

Så ble det nevnt av komiteformannen dette at man i England og i Amerika overveiet å gå til reduksjon av forsvarsanstrengelsene – det var ikke akkurat de ord som ble benyttet, men det var vel omtrent det som var innholdet. Men det er vel ikke så svært meget som er kommet til utførelse av det. Det sto jo i pressen for en kort tid tilbake at England ville redusere sine stående styrker, men i virkeligheten er det jo ikke tale om mer enn noen få tusen mann av en styrke på noe over 800 000, så det er en mikroskopisk reduksjon, og budsjettet er jo ikke på noen måte redusert.

Det er også riktig at man til stadighet arbeider med muligheten for nye forsvarsvåpen som kan minske byrdene ved forsvarsforberedelsene, men etter undersøkelser som er foretatt av militære eksperter, har man ikke kunne påvise at der er noensomhelst sikkerhet for at man kan klare seg med nye våpen. De er jo på eksperimentstadiet, de fleste av dem, og man er derfor nødt til å bygge på de ortodokse metoder og styrker man har. Så heller ikke på det grunnlag er der noen mulighet for oss eller andre i dag for å gå til svekkelse av oppbyggingen av forsvarsstyrkene. Det er også et faktum at Sovjet-Unionen til dato, så vidt man vet, ikke har dimittert en eneste soldat eller trukket en eneste flyskvadron tilbake fra de mange flyplasser, hvorav flere ligger like opp i våre egne grenser. Dette apparat som

har en så høy beredskap, kan selvsagt settes i aksjon på meget kort varsel, så det er ganske riktig at situasjonen innbyr ikke til å slappe av eller til å gi oss noen trygghet.

Det var i grunnen det jeg hadde å si. Jeg har forsåvidt altså ikke noe å bemerke til det opplegg som er gjort for forsvarets vedkommende til Paris-møtet.

Watnebryn: Jeg vil bare si et par ord om det spørsmål hr. Smitt Ingebretsen reiste.

Det programmet som er lagt opp, bygger altså på et fellesforsvarssynspunkt. Slik som det er falt ut, har man jo måttet ofre mere på visse forsvarsgrener enn på andre. Så langt jeg har kunnet oppfatte det syn som er kommet til uttrykk innenfor visse marinekretser, går det ut på at vi her i Norge har påtatt oss et mindre nasjonalt ansvar enn i visse andre land, dvs. overlatt mere til alliert ansvar. I den utstrekning vi har gjort det, skyldes det at vi ikke har ment å kunne pålegge vår marine større oppgaver. Den kan ikke makte flere oppgaver. Såvidt jeg har forstått, ønsker man i marinekretser å påta seg et større nasjonalt ansvar, for på den måten også å kunne få grunnlag for kravet om en større marine. Det er i virkeligheten der det ligger, såvidt jeg kan forstå ihvert fall.

Det er klart at det må være sammenheng mellom størrelsesordenen av en forsvarsgren og de oppgaver som den blir pålagt, men marinen ønsker altså å få seg pålagt større oppgaver og på den måten kunne få grunnlag for et krav om en større marine, mens våre myndigheter har stått overfor den situasjon at vi kan ikke bygge opp en større marine i denne periode, de andre forsvarsgrenene må gå foran, altså må vi da også begrense våre oppgaver, vi må overlate mer til alliert ansvar enn vi kanskje under andre forhold ville anse ønskelig.

Lavik: Me trur me kan seia at me har fått ein ny situasjon med omslaget i den russiske utanrikspolitikken, millom anna ute millom folket, der ein reknar med at der er ein realitet i det. Sume ser meir optimistisk på det og andre ser sjølvsagt mindre optimistisk på det, men mange millom folket reknar med at når det no har komi eit nytt styre i Russland, så kan me òg rekna med ein ny utanrikspolitikk derifrå. Dette grip òg sterkt inn millom anna i vår forsvarspolitikk. Eg trur ikkje at det grip så sterkt inn når det gjeld det norske Storting. Det siste er eg ikkje så sikker på, men at det grip sterkt inn ute millom folket, det gjer det. Folk spør om me framleis treng å ha ein så sterk forsvarspolitikk som me har hatt, og det gjeld ikkje minst når det er spørsmål til øvingstidi, ei utvida øvingstid frå 12 til 18 månader. Det grip vel heile folket, men serleg sterkt innan ymse grupper innan folket, og ikkje minst når det gjeld bøndene. Det er ikkje å undrast på at det grip sterkare inn der enn andre stader, for bondeyrket er jo redusert med svært mykje arbeidskraft i dei siste åra. Eg trur dei reknar med 70 000 i det heile, og då er det jo sjølvsagt at det grip sterkt inn når dei unge gutane innanfor bondeyrket skal vera med og gjera 18 månaders teneste. Og nettopp ein slik ting som dette omslaget i sovjetrussisk politikk, er med å reise det spørsmålet: Treng me ei slik øvingstid, og treng me ei så sterk utbygging av forsvaret vårt? No høyrte eg at utanriksministeren meinte at me treng 2 ståande brigader, og det kostar òg noko.

Eg meiner at situasjonen er slik at me må stå budde. Me kan venta på ny tilstraming når det gjeld Sovjet-Samveldet sin utanrikspolitikk, og det ville då vera svært galt og vanskeleg for oss om vi skulle stå veike. Men så mykje realitet ser eg i dette omslaget som har komi frå Russland at eg meiner det reiser spørsmålet om forsvarspolitikken. Eg hadde hug til å nemna det.

Så vil eg gjerne få spyrja forsvarsministeren kva skilnad der er på offensive og defensive våpen – om der er våpenarter som verkeleg berre er defensive og andre som berre er offensive?

Statsråd Langhelle: F.eks. mineleggere regnes som et defensivt våpen, mens motortorpedobåter er et offensivt våpen.

Lavik: Men flyplassar og slikt noko.

Statsråd Langhelle: Nei, det gjaldt utelukkende Marinen.

Lavik: Ja vel. Får eg då lov til å koma med eit anna spørsmål - eg veit ikkje om det ikkje er noko kinkig, det spørsmålet: Har Forsvarsdepartementet noka sikker greide på kor stor materiell stridsmakt dei har i Russland, t.d. kor mange ubåtar? Det er sume som spør om det, og om atombomba. Eg let spørsmålet koma fram her i denne komiteen, her har me tegjeplikt, så det er ikkje så fårleg, men om forsvarsministeren ynskjer å svara på det, det er ein heilt annan ting. Det er serskilt ubåtane og atomvåpnet folk spør etter. Det går så ymse ord i så måte, sume meiner at dei er komne nokså langt når det gjeld atomvåpnet, og at dei har verdi si største ubåtflåte er vel nære på sikkert.

Formannen: Jeg vet ikke om forsvarsministeren vil gjøre et forsøk på å svare?

Statsråd Langhelle: Når det gjelder spørsmålet om atombomben, må jeg si at mine kunnskaper er meget små. Man regner med at de *har* atombomben, men mer vet man vel kanskje ikke om det.

Når det gjelder Sovjet-Samveldets sjøstridskrefter, regnes de nå for å være nr. 2 i verden, man regner nå med at bare De Forente Stater ligger foran Sovjet-Samveldet med hensyn til sjøstridskrefter.

Man regner med at Sovjet har ca. 300 ubåter, men ikke alle sammen er tipp-topp moderne. De er også av forskjellig størrelse. Det er ubåter nærmest for bruk i kystfarvann, og det er havgående ubåter. Jeg skulle tro at vurderingen der er den at de fleste av dem ikke er havgående. Og bare de havgående er utstyrt med f.eks. disse snorkel-redskapene, og altså på høyde med de beste av ubåter. Men det er en meget stor flåte.

Formannen: Siden hr. Kjøs var inne på det, vil jeg gjerne få gjøre det helt klart at jeg har ikke gått inn for noen reduksjon av forsvarsanstrengelsene. Men på

den annen side kan man jo ikke se bort fra at det pågår innen A-pakt-kretser og også andre steder en diskusjon om en omlegning av A-pakt-politikken i det hele tatt. Bl.a. er det jo også kommet til uttrykk dette at man kanskje må gå fra den noe nære målsetting som man satte på Lisboa-møtet – at man måtte ha et fullt utbygget forsvar innen en viss kortsiktig periode – og legge programmet an på et noe lengere sikt. Ut fra den diskusjon som pågår, spurte jeg da om det var sannsynlig at dette ville bli drøftet på rådsmøtet.

Moseid: Det ble uttalt av hr. Kjøs så helt bestemt at kystforsvaret for Marinens vedkommende var en ren nasjonal oppgave. Det er naturligvis riktig i og for seg, men er det ikke riktig også dette som så vidt jeg husker, ble fremholdt under den strid som var om Marinen for lengere tid siden, at man regnet ikke med at den norske Marine ville være tilstrekkelig selv for det formål, og at man måtte regne med supplering av allierte styrker, og er det ikke riktig at det fastholdes fremdeles? Jeg vil gjerne vite det, for ellers er det jo meget verre enn jeg hadde tenkt meg. Det ble nok sagt dengang at det var forutsetningen.

Kjøs: Selvsagt er det forutsetningen at man skal få supplering av allierte sjøstridskrefter på det tidspunkt de kan være til stede, men i angrepsøyeblikket, om det skjer fra nord eller fra syd eller hvor det kommer fra om det skjer et kupartet angrep, da kan man ikke vente at de allierte sjøstridskrefter er til stede her, og da er det vårt eget ansvar å verge kystfarvannene. Da sier altså vårt sjøforsvars overkommando at våre styrker ikke er tilstrekkelige, at Marinens fartøyer m.a.o. ikke er tallrike nok til å løse denne oppgaven. Det tror jeg også man kan si at den allierte kommando for såvidt er enig i, og at det, som forsvarsministeren var inne på, derfor også vil vise seg aktuelt med et videre program for Marinens utbygging etter det tidspunkt som var antydnet her, altså 1. juli 1954 – det program som er vedtatt går jo til da.

Det er som det er sagt her, at der hersker ikke uenighet om selve forsvarsoppgaven, men det det har vært en viss engstelse for hos vår marines folk, det er at når også kystfarvannene legges under alliert kommando, har man lett for å tilegne seg den oppfatning at det er alliert ansvarsområde å verge kystfarvannene, og at det igjen automatisk vil føre til at Marinen ikke får den plass i forsvarsprogrammet som de mener den skal ha. Men om selve forsvarsoppgaven hersker det såvidt jeg forstår ikke noen meningsforskjell.

Statsråd Langhelle: Det program som vi nå har for 3-årsperioden, sier at vi skal ha så og så mange skip av den type, så og så mange skip av den type, det sier så og så mange fly av den type og så og så mange fly av den type, det sier at vi skal ha så og så mange avdelinger i hæren osv. spesifisert. Dette er blitt til gjennom grundige drøftinger på norsk side og mellom norske myndigheter og A-paktens myndigheter.

Det program som nå foreligger fram til 1/7-54, er et program som er gjennomdrøftet både hjemme og ute, og som man har nådd fram til en bestemt

størrelse på. Der har man en økonomisk ramme for det hele. Hvis man velger en slik økonomisk ramme – den er for vårt vedkommende nå 3,4 milliarder kroner i denne periode – får man så problemet: hvor mye skal vi bruke til flyvåpenet, til hæren, til marinen osv? Og man må da foreta en avveining og en vurdering.

Man kan godt si det slik at blir vi utsatt for et stormangrep og blir stående isolert, har vi for lite av alt. Vi har for lite av fly, vi har for lite av hær, vi har for lite av marine. Hele vårt forsvars oppbygging bygger på den forutsetning at vi skal kunne ta mot den første støyten inntil hjelpen kan komme. Nå er det to områder hvor hjelpen tross alt kan komme raskere enn på andre måter, og det er nettopp når det gjelder flyvåpen og marinen, som er mye mer mobile enn hærstyrker.

Det blir vårt ansvar å klare det første kupp, og det blir vårt ansvar å se å vokte kystfarvannet. Utenfor kystfarvannet, som er en forholdsvis smal stripe langs hele den norske kyst, har vi alliert ansvar, der er det Atlanterhavskommandoen med admiral McCormick som kommer inn. Det er hans ansvar f.eks. å forsvare utløpet av Hvitehavet mot de styrker som finnes der, og forsvare utløpet av Østersjøen mot de styrker som finnes der. Rundt vår kyst ligger det et svært område som er alliert ansvar, og som det er en alliert oppgave å forsvare. Det er admiral McCormick, altså Atlanterhavsflåten, som skal forsvare det. Men denne stripen langs kysten som vi kaller kystfarvannet, er det vår oppgave å forsvare ved minelegging, minefeiling osv.

Så spørres det da om det vil være riktig å øke størrelsen på marinen. Det blir et pengespørsmål naturligvis, og det blir et personellspørsmål. Ikke minst personellspørsmålet er for oss et veldig vanskelig spørsmål. Med et forholdsvis så tynt befolket land som vi har, og med så svær utstrekning som landet har, vil det alltid være en mangel på mennesker, og de vi har skal fordeles – noen til hæren, noen til flyvåpenet og noen til marinen. Og gir vi et våpen mer, må et annet våpen få mindre. Man må derfor til enhver tid foreta en avveining og en vurdering: hvordan skal de begrensede ressurser vi har av menneskemateriell, brukes på den mest mulig fornuftige måte til forsvar av landet?

I det program som vi nå opererer med og som gjelder fram til 1/7 1954, er det foretatt en sånn vurdering, og det er satt opp konkrete mål for samtlige tre forsvarsgrener. Det er ikke dermed sagt at denne vurdering er gjort en gang for alle. Når denne 3-årsperioden er ute, må vi begynne å vurdere påny: hvilke deler av forsvaret vil det nå være naturlig å ta sikte på å utbygge ytterligere utover det som er 3-årsprogrammets ramme? Og denne vurdering er vi i dag sterkt opptatt av både på norsk side og på alliert side, og resultatet av våre overveielser vil Stortinget få seg forelagt, jeg skulle tro i forbindelse med et nytt budsjett.

Moseid: Jeg takker for opplysningene, men jeg må innrømme at det faller ikke helt sammen med det inntrykk jeg fikk da vi hadde denne diskusjon oppe første gang. Den gang var jeg for min del sterkt tilbøyelig til å se det slik at marinen burde tilgodesees mer, men det ble fremholdt den gang fra forsvarsministerens side, så vidt jeg husker, at det var ikke bare Norge som ville være oppmerksom på at krig truet, det ville selvfølgelig de allierte være de første til å være oppmerksom på, og så ville de innrette seg på å komme vår marine til hjelp, der hvor den ikke kunne

klare sin oppgave. Og såvidt jeg forsto, har vi hele tiden vært på det rene med at marinen, slik som den er utbygget, kan ikke klare selv den begrensede oppgave tilfredsstillende.

Jeg ville sette pris på at det blir enda bedre klarlagt at forsvaret av Norge også fra den side må være ved siden av hva vi kan yte en alliert oppgave, og jeg forstår forsvarsministeren så at det er den riktige oppfatning.

Så var det et annet spørsmål jeg gjerne ville nevne påny, jeg har jo hatt det fremme så mange ganger. Jeg er svært glad over å se at Heimevernet nå får en mer selvstendig stilling og blir bygget ut på en etter min mening mer tilfredsstillende måte. Jeg går ut fra at det lykkes å få det gjennomført på den måte, og det som jeg da i den forbindelse vil nevne, er om ikke det var mulig overfor de allierte å få dem til å anerkjenne Heimevernet i noen større grad enn jeg forstår de hittil har gjort. Fra norsk side tror jeg det oppfattes som et meget vesentlig ledd i hele vårt forsvar, og vi mener i ethvert fall at det bør bli det.

Statsråd Langhelle: Heimevernet blir naturligvis anerkjent også av de allierte. Jeg vet ikke hva «anerkjennelse» kan bety rent konkret. Det som jeg kan tenke meg det kan bety, er at Heimevernet får seg tildelt materiell under våpenhjelpen, det er vel den mest håndgripelige form for anerkjennelse man kan tenke seg. Der har problemet hittil vært at man har hatt for lite å dele ut, og da har de allierte tatt det standpunkt at de ordinære feltstyrker må ha prioritet. Men det har vært ut fra den vurdering at det har vært for lite av alt, og at vi måtte først og fremst ta sikte på å utstyre de ordinære feltstyrker med de knappe mengder av våpen som forelå. Men i annen forstand tror jeg ikke det er riktig å si at de ikke har anerkjent Heimevernet, og vi har for vår del under disse eksaminasjoner og ellers sterkt fremholdt verdien nettopp av det norske heimevern.

Moseid: Sann som jeg ser på det, burde det fra norsk side arbeides for å få en sideordnet prioritet.

Statsråd Langhelle: Jeg vil bare føye til, at det er jo klart at kan vi få det til, så er vi lykkelige, men der har nå givne litt å si, og de har altså hittil hatt et annet syn enn oss.

Kjøs: Jeg tror nok det vil være en uløselig oppgave å legge på våre forhandlere, å forlange en sideordnet prioritet for Heimevernet med de andre styrker av forsvaret. For ingen kan vel vente at de allierte, som er vant til å operere med veltrenede og veløvede tropper, skal legge det samme mål på vårt heimevern som på de andre styrker. Deri ligger det ingen underkjennelse hos oss av Heimevernets betydning for sine spesielle oppgaver, men man kan jo ikke sidestille det med regulære avdelinger når det gjelder om å møte en angriper, det tror jeg man må være klar over.

Moseid: Jeg må nok innrømme at jeg forstår vanskeligheten med dette, men den første betingelse for å kunne ta opp forhandlinger om det, er jo at vi selv mener det vil være det riktige å få en sideordnet prioritet. Når jeg taler om sideordnet prioritet i den forbindelse, er det ikke med tanke på å få de samme beløp, men det er selvfølgelig med tanke på en utbygging samtidig på begge områder som noenlunde tilfredsstillende de øyeblikkelige behov. Det vil formodentlig ikke bety så forferdelig mye i finansiell henseende, men det kan bety overordentlig mye for vår kuppberedskap.

Formannen: Dette er vel et spørsmål som ligger litt utenfor rammen av denne komites oppgaver. Vurderingen av hvilken betydning vi selv skal tillegge Heimevernet – som jo må være utgangspunktet – tror jeg må sies å være en oppgave for militærkomiteen.

Moseid: Jeg for min del er ikke enig i det. Jeg mener vi er allesammen ansvarlige her.

Formannen: Hvis ikke flere forlanger ordet, kan vi anse denne debatt for avsluttet. Jeg vil da gjerne slå fast at såvidt jeg har kunnet se, er det i all fall ingen vesentlige uoverensstemmelser mellom de retningslinjer som Regjeringen har lagt fram for Norges holdning på A-paktens rådsmøte, og de synsmåter som er kommet til uttrykk i komiteen. Jeg har heller ikke hørt noen innvending mot Regjeringens standpunkt når den anser 2,5 pst. for å være en rimelig norsk andel av infrastrukturprogrammet.

Så reiste hr. Friis et spørsmål, som jeg vil spørre om utenriksministeren kan svare på.

Utenriksminister Lange: Jeg har ikke alle dokumenter her, men det som er skjedd på denne annen del av generalforsamlingen i personellspørsmålet, er at på grunnlag av generalsekretærens skriftlige rapport og en muntlig suppleringsrapport som han ga der borte, etter at vi var kommet over, har det vært en meget omfattende forhandlingsvirksomhet delegasjonene i mellom og mellom delegasjonene og generalsekretæren forut for den debatt som kom i forsamlingen.

De forhandlingene førte til at man ble enig om at man skulle ikke på denne annen halvpart av generalforsamlingen, hvor man sto overfor et generalsekretærskifte, ta sikte på å fastlegge definitive retningslinjer. Man skulle i debatten få gitt klart uttrykk for de prinsipper man mente burde legges til grunn for personellpolitikken. Og det ble gjort i et meget utførlig innlegg fra norsk side, det ble gjort i innlegg fra andre delegasjoner deriblant av daværende delegert Dag Hammarskjöld, som nå er blitt generalsekretær. Så vedtok generalforsamlingen en resolusjon som ba generalsekretæren om å rapportere tilbake med en utforming av sitt syn på den fremtidige politikk på dette område i lys av de uttalelser som var falt under debatten, så saken vil altså komme opp igjen på den 8. generalforsamling.

Når man valgte denne utvei, var det bl.a. fordi en rekke konkrete saker, såvidt jeg husker 15 saker i alt, som er reist av de nå avskjedigede amerikanske funksjonærer, er under behandling ved den administrative domstol, og man ville først se domstolens kjennelse i disse konkrete saker før man trakk opp de definitive retningslinjer videre fram.

Friis: Jeg takker utenriksministeren for denne melding. Når jeg kom med spørsmålet, er det fordi jeg har hørt fra hold som deltar i underorganisasjoner under FN, oss nærstående folk – jeg kan vel her nevne hvem det er, det er Karl Evang, at det brer seg en uro til underorganisasjonene. På grunn av den usikkerhet som de føler det er i hovedorganisasjonen om dette, brer det seg en uro og en usikkerhet også i de underorganisasjoner som hører under FN. Og hvis det fortsetter, vil det kunne være nokså farlig. Jeg tror derfor det er viktig at man kan komme fram til prinsipielle retningslinjer.

Utenriksminister Lange: Jeg kan der bare si at jeg tror denne situasjon, som jeg er fullt oppmerksom på er der, allerede er rettet på ved det som ble sagt og at det ble sagt så klart fra under debatten. For det har satt ganske bestemte grenser for hva som kan skje. Det som nå gjenstår, er da å trekke disse debattinnlegg og de prinsipper som der har vært fastslått, sammen i rent konkret utformede regler for framtiden. Denne debatten er jo så pass fersk, den pågikk umiddelbart før påske, og ble avsluttet 1. april eller der omkring, så man kan ikke vente at den fulle virkning øyeblikkelig og omgående vil gjøre seg gjeldende over hele det vidt forgrenede organisasjonsapparat.

Møtet hevet.